

Sebeuskutečnění člověka základní předpoklad trvale udržitelného rozvoje

JOSEF KASAL

Univerzita Hradec Králové

Rokicanova 62, 500 03 Hradec Králové

Česká republika

josef.kasal@uhk.cz

Abstrakt

Trvale udržitelný rozvoj je komplexním procesem zahrnujícím všechny stránky lidského bytí. Kulturní a sociální rozvoj regionů nemůže být založen pouze na materiálním zajišťování lidských potřeb. Industriální kapitalismus negativně ovlivňuje lidský kapitál, protože je založen na dosahování ekonomických zisků. Orientace na spotřebu ničí dlouhodobé lidské perspektivy a cíle. Je zároveň příčinou odcizení člověka a často ústí do sociálních patologií. Příspěvek je zaměřen na možnosti vymanění se současného člověka ze sítě společenských vazeb a názorů, které toto odcizení prohlubují. Zároveň je zde prostřednictvím pojmu „sebeuskutečnění“ naznačena cesta ke člověku jako plně svobodně a zodpovědně bytosti. Vytváření podmínek pro sebeuskutečnění člověka je investicí do schopnosti sociálních systémů vyrovnávat se s negativními dopady industriálního a konzumního kapitalismu.

Klíčová slova: sebeodcizení člověka, sebeuskutečnění člověka, davový člověk, individualismus, vitalismus

Úvod

Pojem trvale udržitelný rozvoj je již několik let velmi frekventovaným termínem, který nemůže chybět v prohlášeních politiků, ve vědeckých disputacích, občan se s ním seznamuje ve sdělovacích prostředcích, mládež ve školách. Původně pojem týkající se zejména harmonizace hospodářského růstu a ekologických požadavků se postupně probourává do ostatních oblastí společenských činností. Není tedy výjimkou, že dnes již uvažujeme o udržitelnosti sociálních služeb, cestovního ruchu a jednou se možná i dočkáme jakési filosofické udržitelnosti. To samozřejmě záleží na fantazii tvůrců vědeckých článků a publikací, fantazii žurnalistů.

Trvale udržitelný rozvoj je zkrátka pojem, který je univerzální a svádí i jiné obory. Dále, a to je podstatnější, je přitažlivost tohoto slovního spojení zřejmě způsobena silným obecným povědomím, že rychlé a časté převratné změny v různých společenských systémech, jdou proti přirozenosti člověka. Že udržitelnost těchto změn je nadále neudržitelná, protože nerespektuje nutnost celospolečenského konsensu. Netrpělivost strůjců ekonomického růstu a vypjatý ekonomismus zanechávají v této cestě za sebou nevyjasněné otázky a napětí, které může být v budoucnosti zdrojem zklamání, ne-li přímé exkluze z podílu na vytvářených

zdrojích širokých vrstev společnosti. Ukazuje se totiž, že dochází ke značným zjednodušením a až vulgarizacím pojmů individualizace, liberalismus, konkurence, trh. Etické kategorie přestávají být konkurenceschopné kategoriím zaměřeným na ekonomický prospěch. Tento ekonomizující pohled na lidskou realitu začíná být zřejmý i v pohledu na sebeuskutečnění člověka. V souvislosti s pojmem udržitelný rozvoj se potom ptáme: Má být pojem sebeuskutečnění člověka naplněn jiným obsahem, smyslem a významem? Nejsou humanistické tradice a doposud pojímané sebeuskutečnění archaismem a překážkou i v cestě bezmezně rostoucích ekonomik?

Tato otázka není samozřejmě otázkou novou. Industrializace a z ní plynoucí pozdější změny, změnila společnost a s ní samozřejmě i člověka. Změny v průběhu modernizace byly a doposud jsou přirozené ve smyslu neustálé touhy člověka po zlepšení svého postavení, touhy člověka po technických a institucionálních inovacích. Stejně přirozený je i fakt, že tyto změny jsou neustále reflektovány lidmi jako tvůrci a účastníky sociální reality. Průvodní jevy vývoje, případná rizika či snaha o optimalizaci nacházíme v pracích odborné veřejnosti. Odborná veřejnost tak rozpoutává polemiky nad aktuálními otázkami té které doby a lidského společenství.

Stejně je to s trvale udržitelným rozvojem. Ten nelze v žádné oblasti lidské činnosti realizovat bez sebeuskutečňujících lidí. Jenom ten, kdo má úctu k sobě, kdo rozumí minulosti a poučen kráčí do budoucnosti, jenom ten je schopen plně chápat obsah trvalé udržitelnosti života. K plnému pochopení musí tak sloužit výchova k lidství – k sebeuskutečnění. Bohužel jsme svědky, že na humanitní vzdělávání je pohlíženo jako na zbytečnou ztrátu času. Nepřináší totiž okamžitý a viditelný zisk měřitelný penězi.

TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ V SOCIÁLNÍ OBLASTI

Podle Šimkové se sociální rovině udržitelného rozvoje přikládá stále větší význam. Udržitelný rozvoj je tak čím dál častěji chápán jako „Trvalé zlepšování sociálních podmínek v rámci ekologické únosnosti Země.“ Ekonomika v tomto pojetí hraje roli nástroje k dosažení lepších sociálních podmínek. **Udržitelný sociální rozvoj** by se měl stát součástí sociální politiky každého vyspělého sociálního státu. V jeho pojetí jde pochopitelně nejen o naplnění základních vitálních lidských potřeb, ale také o potřeby duchovní, které souvisejí se systémem hodnot vytvářejících bohatý a pestrý život a zajišťujících rozvoj lidské osobnosti, jež vědomě potlačuje všechny špatné vlastnosti a rozvíjí vlastnosti dobré. Problematika udržitelného sociálního rozvoje je tak spojována se způsobem života a jeho určujícími atributy, tedy i životním stylem vč. lidských hodnot, postojů, názorů, jednání lidí, mezilidských vztahů atd. Koncept udržitelného rozvoje, který lze chápat také jako určitou etikou “směrnici“, předpokládá změnu v chování člověka projevující se v jeho životním stylu. Životní styl se projevuje chováním založeným na postojích, názorech, vztazích, organizaci života a podmínkách, v nichž žije.¹

Svět je jedno místo, přestože zde přirozeně existují významné kulturní odlišnosti. Protože dnes nelze uchránit ani kulturní tradice, ani kulturní čistotu žádného společenství před globalizačními tlaky, proto je nutné udržet si odstup od vypjatě ekonomických pohledů. Spíše než na prázdné fráze o udržitelném rozvoji bychom měli zaměřit na to co bude obsahem toho, čemu říkáme sebeuskutečňující se jedinec. Jedinec, který *chce lepší školy, lepší životní prostředí, bezpečnější pospolný život, práci za mzdu, která uživí rodinu, nižší daně, efektivnější způsob vládnutí a více lokální kontroly.*² A v neposlední řadě klid a svobodu rozhodovat o svých životních perspektivách.

1 ŠIMKOVÁ. [12], s.4

2 HAWKEN, LOVINS, LOVINSOVÁ. [5], s. 375

ODCIZENÍ ČLOVĚKA JAKO PŘEKÁŽKA TRVALÉ UDRŽITELNOSTI

Není úkolem a není ani v možnostech této práce analyzovat příčiny proč západní civilizace, přes všechny nesporné úspěchy a pokrok, není schopna motivovat svého člověka k návratu k sobě sama. Návratu od kořistnického přivlastňování k harmonizaci se jsoucnem. Nicméně se pokusím, načrtnout v čem spatřuji největší problém a zaměřit se na jednu z možných cest k vymanění se, velké části společnosti, z této civilizační krize – projekt sebeuskutečnění. Soudobá individualizovaná společnost pouze prohloubila osamocenenost jednotlivce ve světě a zviditelnila povrchnost proklamovaného smyslu bytí. Paradoxně to dokázala prostřednictvím vědy. Člověk svojí, a při nahlédnutí do ohromného arzenálu poznatků, objevů a vynálezů, až božskou schopností nahlížet do podstaty jsoucna a bytí rozbil kulisy světa, které jej chránily před pádem do nicoty. Vytvořil však nové, také pomocí vědy, také ochraňující před aktuální a šířavým vědomím individuální konečnosti. Základem dřívějších kulis existence člověka byly vyšší mocí stanovené etické normy, jejichž dodržováním mohl člověk doufat v život věčný. Ty nové jsou slepencem norem dřívějších, vědeckých poznatků, politických proklamací o svobodě a svěbytnosti, materiálním dostatkem a představou, že nic není nemožné. Hledal-li dříve člověk jistotu především v sobě, dnes má tendence od sebe odbíhat, zaměstnávat svoji neklidnou mysl mnoha různorodými činnostmi, které v obecném důsledku dávají zapomenout na podstatu existence. Je nutno říci, že, použijeme-li Ortegovu dělení, kulisy společnosti jakékoliv doby byly kulisami vytvořenými pro davového člověka. Lidé výjimeční vždy hledali cesty k nalezení alternativ, které by měly lidstvo navést na smysluplnější naplňování svého osudu. Nelze říci, že by se to částečně nedařilo. Je stále více těch, kteří nejsou ochotni nechat sebou manipulovat, nekriticky přijímat co je jim předkládáno. Bohužel však jejich hlas je slabý, nevýrazný a hlavně není mocný. Světový řád, a teď nemám na mysli politické uspořádání, udržuje stav, ve kterém lze zachovávat privilegia mocnějších.

V pozadí tohoto řádu stojí ekonomické zájmy. Nerovnoměrný přístup ke zdrojům tlačí člověka do davovosti, tedy přitakání vzorcům jednání zajišťujících přežití. Již v době Ortegově byla vytvořena mohutná základna dobře a efektivně fungujícího průmyslu a obchodu. Tato základna vytváří tak mohutné zisky, že drobtý z tohoto bohatého stolu stačí eliminovat účinné snahy o byť jen dílčí změny. Za fasádou hesel o rovnoprávnosti a prosperující společnosti jsme svědky toho, že cestou k úspěchu nebývá intelekt, výjimečné schopnosti (ve smyslu charakteristiky výjimečného člověka u Ortegy) a už vůbec ne ohled na činnosti, které můžeme označit jako společensky prospěšné. Člověk dneška, pod vlivem působení prostředků masové komunikace, které zaplnily prostor po ideologiích, není schopen účinně konat cokoli pro svoji spásu. Kolem nás jen trosky nezdařených společenských a tím vlastně obecně lidských projektů. Zhroutil se projekt moderny ať již zahalený v háv liberalismu nebo kolektivistických vizí. Postmoderní snahy nejsou o nic úspěšnější. Vypjatý akcent na individualismus postupně ničí to, co bylo pro člověka jakýmsi přirozeným prostředím, o které se mohl opřít při prosazování svých a skupinových zájmů ať už je to veřejnost či instituce fungující na bázi solidarity. Proklamace politiků, ekonomů a hromadných sdělovacích prostředků jsou plné péče o člověka, však o skutečném, dezorientovaném a v podstatě opuštěném člověku nic vědět nechtějí. Ze skutečného života je zajímaví pouze vypjaté epizody vyvolávající pocit, že s problémy nejsme sami a že se „o nich ví“. Člověk davový vítězí na celé čáře. Toto vítězství je výsledkem jeho vzpoury.

Mezi nejznámější kritiky moderního rozvoje člověka patří (již zmíněný) José Ortega y Gasset, jehož postoje k davové společnosti vyvolávají souhlasné reakce ještě dnes. Opření o jeho i myšlenky dalších myslitelů se pokusíme ukázat, že problémy, před kterými lidstvo v

současné době stojí jsou řešitelné především skrze změnu priorit v individuálním bytí. V přesunutí zájmu od výhradně ekonomických otázek k problematice lidské autenticity.

PROBLÉM AUTENTICITY A SEBEUSKUTEČNĚNÍ

„Člověkem je ten, kdo v sobě nese něco nad sebe vyššího“.

(Exupéry)³

Člověk, společenská bytost, se ve svém světě neorientuje pouze podle momentálních biologických a psychických potřeb. Je pevně vsazen do společenských vztahů, řídí se kulturními normami, které jsou ověřené praxí dané společnosti a jejich dodržování zabezpečuje jedinci základní a bezpečný prostor pro manévrování v rámci „sebeuskutečnění“. Společenská fakta, jak zmiňuje Durkheim, mají na individua „útláčnou“ sílu. Míra ochoty člověka vstoupit do služeb jakéhosi ideálu, jakési „velící“ entity závisí na síle a přitažlivosti nejvyšších hodnot, které zároveň mají garanta disponujícího vlastnostmi, které vzbuzují důvěru a v praktickém životě společnosti přispívají k zajištění bezpečného a důvěrně známého prostředí. Po dlouhá staletí byl garantem nejvyšších hodnot Bůh. Ten také byl zárukou sebeuskutečnění člověka. *Člověk je příliš slabý, aby mohl žít sám.*⁴

V moderní době byl stvořen zástupce – konzum založený na zvyšující se výrobě a hospodářském růstu. Díky tomuto růstu západní společnosti zbohatly a vyřešily tak řadu společenských problémů. Protože však člověk nežil pro sebe, ale až doposud stavěl život na vrchol různá jsoucna a tvořil z nich principy. V určitých dobách to bylo náboženství, věda, morálka, obchod, různé iracionální principy, slast a užitek, nikdy však sám život. Člověk se tak nepokusil „o vědomé žití pro život“⁵, ač v pozadí život vždy nějak stál, ač třeba jako opozice momentálně vládnoucího principu. S životem „pro sebe“ je spojen i základní etický princip – dobro. U Sókrata je dobro spojeno s „předporozuměním“, s iracionální daností člověka, který ze své přirozenosti „ví“ co je dobré. Což je v souladu s Leibnizovým poznáním: *Racionalista by chtěl, aby každá věc byla poznána jinou věcí (jeho „rozumem“); avšak nejzazší věci se pouze poznávají samy sebou, tudíž iracionálně. A na tomto intuitivním a iracionálním věděním v posledku závisí věděním racionální.*⁶

Myšlenku o dobru, mohli bychom říci ve smyslu Ortegova vitalismu, rozvádí Erazim Kohák. Ten vychází z nejpřirozenější a nejzákladnější premisy života – *cokoliv žije, chce žít* – všechno živé chce žít, uniknout zkáze a záhubě, prožít svůj život v plném rozsahu. Jednoduše – *život chce žít*. Pro všechno co žije je život něčím *dobrym*. Protože je *dobrym*, představuje hodnotu samu o sobě. Z toho tedy jasně vyplývá závěr, že vše, co usiluje o zachování života a je životu prospěšné je dobré a naopak.⁷

Kohákovo vymezení dobrého života zároveň dává možnost lépe pochopit pojem udržitelnosti plnohodnotného života. Dále, zcela záměrně, poukazuje na nedobré zvyklosti a zlořády, které neslouží dobrému životu, a které (jak ukázaly tragické historické zkušenosti 1. poloviny 20. století) ohrožily život v samotných jeho základech. Moderní člověk má zmatené představy o dobrém životě. Jsou to představy projektované do model, které – jako výtvořiny lidských rukou – mají nahradit prázdnotu po smrti Boha, namísto toho však jsou příčinou dalšího odcizování. Jestliže člověk náboženský nacházel své sebeuskutečnění v obrácení se dovnitř, ve snaze přiblížit se požadavkům, které jej přesahovaly, člověk industriální éry je

3 EXUPÉRY. [2]), str. 128

4 HRBEK. [8]), str. 113

5 ORTEGA. [10], str. 48

6 Tamtéž, s. 113

7 Srov. KOHÁK. [9], str. 14-16

vtažen do závislosti na uměle vytvořených žádostivostech, které jej tak okrádají o jeho původní svobodu. Odpoutání se od jistoty chování, které má blízko k přírodě, nadto vede k rozkladu veřejných ctností, protože s dělbou práce, která se stala nutností, stoupá i potřeba vzájemné distinkce, takže nakonec převládá pýcha, ješitnost a pokrytectví.⁸

Autenticita – podobně jako jiné stránky moderního individualismu, např. požadavek, který nás vyzývá k utváření vlastních názorů a přesvědčení – nás odkazuje ke způsobu života, v němž za sebe neseme větší zodpovědnost.⁹ A právě toto zjištění, svoboda spojená se zodpovědností za svůj osud, je pro člověka nejtěžší proveditelný úkol. Jeho úspěšnost je odvislá od aktivního přístupu k věcem života. Vyžaduje nejenom pasivní osvojování kultury, ale trvalou práci na svém jáství prostřednictvím myšlení i praxe. A davový člověk tuto, zejména intelektuální, práci není ochoten provádět, nevidí zřejmého důvodu proč se pouštět do tak obtížné a navenek neužitečné aktivity. On k ní není ani nucen. Společenská realita (a zvláště patrné je to v době současné) poskytuje individuovi vše potřebné k vcelku klidnému, snadnému a nerušenému životu. Problémy praktického života lze řešit pomocí stereotypů, které si lze snadno osvojit. Takový člověk potom má i jasnou představu o tom, kde se nacházejí příčiny jeho nespokojenosti, frustrací, nedostatku štěstí – nacházejí se vně jeho samotného. Za své problémy může vinit špatně fungující stát a další společenské organizace. Není zvláštního důvodu zamýšlet se nad svojí vlastní situací, nad svým místem ve společenských vztazích. Jakási funkcionální inteligence postačuje k prožití života – neautentického.¹⁰

V této souvislosti mě jako nejvýstižnější napadá výrok „myšlení bolí“ a doplnit to lze Ortegovým výrokem: „*Myšlení průměrného člověka není pravým myšlením a vzdělání mu není vlastní. Myšlení je boj o pravdu, Kdo chce mít myšlenky, musí se především rozhodnout usilovat o pravdu a přijmout pravidla, která tento boj předpokládá*“.¹¹ Vzpouora davového člověka je tak vzpourou proti všemu, co by jej vytrhovalo z poklidné iluze o sobě samém, co by znejišťovalo důvěrně známý, socializací osvojený svět. Vzpouora davového člověka je vzpourou proti všemu, co by mu chtělo vzít zažitá zvyky, stereotypy a příklady v nichž nachází jistotu a které také eliminují omyly. Souhrn zvyků, dle Descartese, *...mohou být hluboce scestně sdílené domněnky celé společnosti, zabudované do jejího způsobu života a jí udržované*.¹² Davovost (Ortega), stádnost (Nietzsche)...jsou vlastnosti jimiž žije většina, a tak opticky se zdá, že tento přístup k životu je normální. Zvláště zřetelné je to v dnešní, postmoderní konzumní společnosti. Dochází tak k paradoxu – lidé se proklamativně identifikují jako individuality, jak říká Ortega „*všechno ví*“, „*do všeho se pletou*“, je to „*typ lidí, který nechce ani přesvědčovat, ani mít pravdu, ale prostě je rozhodnutý vnutit své představy*“ – a co je nové: „*právo na to nemít pravdu, oprávněnost neoprávnění*“¹³ – přitom však přitakávají raději životu v omylu, než jej postavit na svém vlastním já. Člověk může postavit svět na základech, které jsou nejen racionální, nýbrž i *zcela jeho vlastní*.

Moderní člověk, nemá možnost uvědomit si sebe sama, snad k tomu není dostatečně veden, v této souvislosti nelze nezmínit kritický pohled na kulturu, který pregnantně vyjádřil Descartes: *Omyl se vyskytuje v kultuře a kultura je jakýmsi systematickým, obecně zavedeným omylem společenství*.¹⁴ My, lidé současnosti nejsme zvyklí a snad jsme i pohodlní hledat

8 Srov. HONNETH. [7], str.31

9 TAYLOR. [13], str.71

10 Tato situace na jednu stranu komplikuje spolupráci regionálních samospráv se svými občany, na stranu druhou jim tento nezáměr umožňuje konat závažná rozhodnutí bez účasti občanů.

11 ORTEGA. [11], str. 69

12 GELLNER.[4], str.7

13 Srov. ORTEGA.[11], str. 70

14 GELLNER. [4], str. 8

podněty pro hlubší poznávání sebe sama. Moderní člověk „nemá čas“ zabývat se sám sebou, tolik „důležitého“ je po něm požadováno. Při tomto uvažování nelze, aby nás nenapadla otázka, zda tento stav společnosti nevyhovuje. Zda intelektuální a hlavně ekonomické a mocenské elity nevytvářejí takový obraz společnosti, který širokým masám bere sílu a možnosti být autentickými. Autentického, v plném smyslu toho slova svobodného člověka nelze snadno zneužívat a podsouvat mu nesmyslné návrhy v rámci společenské smlouvy.

Pokud si lidé neuvědomují potřebu mobilizovat své vnitřní síly k sebeuskutečnění, o to více však „cítí“ že v jejich každodenních životech se projevuje kontrast mezi proklamovaným a reálně žitým. Odcizení svým schopnostem, odcizení sami sobě – neví. Vnitřně tuší – a to je opět vitalita Ortegova – jak připadali by si svobodni, jak realizovali by sami sebe, jak nepotřebovali by se ptáti po smyslu své existence. Bojí se, není jim dovoleno takto jednat. A přitom v hloubi jejich myslí je zasuto, tak jako u dobra, předporozumění. V tomto kontextu – je to předporozumění absurditě žití. Jejich (a Ortegou mistrně vystižena) vzpoura je kvazi vzpourou, myšlenou jinak než vzpoura pozitivní (reálná). Je to nevědomý z hlubin společenského vědomí jdoucí odpor lidí vůči něčemu sice těžko definovatelnému, avšak přítomnému a tíživému (tuto obtížnou definovatelnost má zřejmě na svědomí *ústup do přísného oddělování faktu a fikce*).¹⁵ Je to vzpoura – chování - která v masovém měřítku vypadá jako truc svéhlavého dítěte. Zároveň pasivní, útrpná vzpoura nečinnosti. Není to vzpoura konající, přetvářející – naopak konzervující.

Máme-li se zabývat vztahem člověka k sobě sama, k hodnotám, na kterých může být vystaven kvalitativně jiný životní ideál, nevystačíme s tisíckrát omílanými frázemi o zhrouceném hodnotovém systému minulosti a o přehodnocování hodnot dosavadních, které dominantně ovlivňovaly svět našeho kulturního okruhu v posledních zhruba dvou stoletích, tedy morálky industriální společnosti. Je třeba nacházet takové inspirační zdroje, které mohou dát návody k řešení, pomoci při vsazování starých, osvědčených přístupů do zcela nových společenských kontextů. Zde se nabízejí myšlenky Axela Honnetha, který problematiku mravnosti či dobrého života zkoumá z pohledu sociální filosofie. Honneth se neptá po předpokladech existence spravedlivé společnosti, ale *po obecných a nutných podmínkách možnosti dobrého či naplněného života individuů*. Cestou k této realizaci mu jsou za prvé *individuální sebeuskutečnění*, což znamená uskutečnění životních cílů, které jsme si sami zvolili. Za druhé *negativní i pozitivní svoboda individuů*, ke které lze dospět, za třetí, pouze na základě zkušenosti svého *uznání partnerské interakce*. Honneth zde, a to je pro naši problematiku zvláště podnětné, upozorňuje na komplikaci, ke které může dojít v procesu sebeuskutečňování a na to, že v duchu představ neomezeného a nevyhnutelného individuálního sebeuskutečnění nejsme s to rozlišit „produktivní“ a „destruktivní“ procesy, tj. procesy jež přispívají k individuálnímu sebeuskutečnění, od procesů, jež toto sebeuskutečnění narušují. K sebeuskutečnění a to je důležité – dochází prostřednictvím vzájemného morálního uznání.¹⁶

Těžko říci, zda sebeuskutečnění je pro většinovou část společnosti vůbec uskutečnitelné. Problém není v míře intelektu a neochotu přijímat nové lze překonat novými kulturními stereotypy, které se ve společnosti nakloněné sebeuskutečnění přirozeně zabydlí. Problém dnešního většinového člověka leží mimo jeho možnosti ovlivnit radikálním způsobem prostředí, které by bylo v masové míře sebeuskutečňování nakloněno. Pro ilustraci použijme kategorii „zvěčnění“, kterou Marx chápe „jako proces, jímž tlak zhodnocování kapitálu způsobuje, že subjekty stojí proti společnosti a jsou nuceny dopouštět se permanentních kategoriálních chyb: dostaly se pod ekonomický tlak, takže musí odhlížet od všech fenoménů, které se nedají zhodnotit, a nakonec už nemohou nic jiného, než jen vnímat

15 Srov. HABERMAS. (6), str. 266

16 Srov. HONNETH. (7)

celou realitu podle schématu věčných entit“.¹⁷ K tomuto obecnému rámci, který významně omezuje manipulační prostor lidských tužeb přistupují v postmoderní společnosti další faktory, které významně komplikují sebeuskutečňující se snahy. Chce-li si člověk vytyčit horizont svých životních snah, předpokládá, že cestu k němu bude zdolávat za určitých pravidel, která se ve svém základu nebudou příliš měnit, že než vyrazí na tuto cestu bude schopen v delším časovém úseku tato pravidla poznávat, vstřebávat a posléze definovat. Postmoderní doba, slovy Z. Baumana, „roztavila všechny dostupné vzorce chování za doprovodu deregulací a privatizací procesů utváření vlastní identity, ztrátou autorit, polyfonií zpráv o hodnotách a následnou fragmentarizací života (...) podstatně zkrátila životnost jakéhokoliv souboru pravidel (...) došlo k rozdělení času, který již není souvislý, kumulativní a nejde jasným směrem“...¹⁸

Z výše uvedeného můžeme spíše nabýt dojmu, že sebeuskutečnění je pro dnešního člověka velmi problematickým životním projektem, téměř nedosažitelným pro většinovou část společnosti. Nic nenasvědčuje tomu, že v dohledné době dojde ke skutečně radikálním změnám ve společenské praxi. Změnám, které by zrovnoprávnily přístup ke zdrojům, změnám, které by vytvořily širší prostor pro cestu k autenticitě. A i přesto projekt sebeuskutečnění zůstává jako jediná alternativa, která má reálnou vizi. Vše nasvědčuje tomu, že tento projekt se již rozběhl. Ne sice po přestřižení pásky, ne za humbuku masových sdělovacích prostředků, ale pod neúprosným tlakem historie, tlakem kultury kterou lidská společenství bezděčně obohacují a přetvářejí tím, že do ní projektují své touhy a přání.

ZÁVĚR

S trochou nadsázky lze říci, že projekt sebeuskutečnění běží po celou lidskou historii, že celá lidská historie je poznamenávána snahami o nalezení smysluplného bytí zde v tomto reálném světě reálných lidí. Jen na definování tohoto úkolu se muselo čekat. Lidstvo muselo a musí být schopno „odžít“ peripetie hledání a bloudění, zisků a ztrát. Oproti dobám minulým však máme ohromnou výhodu nahromaděných zkušeností a zpráv o těchto zkušenostech. Disponujeme armádou vzdělaných (Ortegou řečeno výjimečných) lidí, kteří jsou schopni navádět dnešního člověka k eliminaci destruktivních procesů sebeuskutečnění, k plnohodnotnému osvojení si pojmu udržitelnosti lidské existence.

Použitá literatura

- [1] BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1195-X
- [2] EXUPÉRY, A. DE SAINT. *Citadela*. Praha: Vyšehrad, 1994. ISBN 80-7021-116-4
- [3] FROMM, E. *Obraz člověka u Marxe*. Brno: L. Marek, 2004. ISBN 80-86263-53-3

17 HONNETH. [7] str. 44

18 Srov. BAUMAN. [1], str. 151, 152

-
- [4] GELLNER, E. *Rozum a kultura*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-44-5
- [5] HAWKEN, P., LOVINS, A., LOVINSOVÁ, L.H. *Přírodní kapitalismus*. Praha: Mladá fronta, 2003. ISBN 80-204-1078-3
- [6] HABERMAS, J.
- [7] HONNETH, A. *Sociální filosofie a postmoderní etika*. Praha: Filosofia, 1996. ISBN 80-7007-082-X
- [8] HRBEK, M. „*Smrt Boha*“ v *Nietzschově filosofii*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0588-9
- [9] KOHÁK, E. *Svoboda, svědomí, soužití*. Praha: SLON, 2004. ISBN 80-86429-35-0
- [10] ORTEGA Y GASSET, J. *Úkol naší doby*. Praha: Váhy, 1969.
- [11] ORTEGA Y GASSET, J. *Vzpouřa davů*. Praha: Naše vojsko, 1993. ISBN 80-206-0072-8
- [12] ŠIMKOVÁ, E. *Životní způsob mládeže a souvislost s udržitelným rozvojem*. In: *Socialia 2004*. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Pedagogické fakulty UHK. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, s. 153-158. ISBN 80-7041-247-X.
- [13] TAYLOR, Ch. *Etika authenticity*. Praha: Filosofia, 2001. ISBN 80-7007-150-8